

DE OMSCHAKELING VAN DE WERKEN VAN DE DOCHTERS VAN MARIA HULP DER CHRISTENEN (ZUSTERS VAN DON BOSCO) TE KORTRIJK (BELGIE) ALS GEVOLG VAN DE TWEDE WERELDOORLOG (1942 – 1965)

Hilde Bosmans, DMH

Inleiding

Het werk van de DMH te Kortrijk kent een interessante geschiedenis wat betreft de flexibiliteit die gevraagd werd bij de organisatie hiervan naar aanleiding van veranderende omstandigheden en noden van de tijd.¹

De DMH kwamen aan in België in 1891 te Luik, *Maria Hulp der Christenen*, en van daaruit konden ze hun horizon verbreden: in 1903 openden ze een huis te Lippelo en te Sint-Denijs Westrem, in 1904 te Doornik, in 1909 te Florz , in 1910 in Groot-Bijgaarden, in 1919 opnieuw in Luik, *St. Gilles*, en tussen 1923 en '24 werd er een huis geopend te Scheut, dat echter niet lang open bleef; in 1925 werd er te Hechtel een gemeenschap geopend bij de Salesianen; in 1928 waren er stichtingen te Kortrijk en in Gerdingen en te Brussel werd er een Italiaanse school geopend voor kinderen van migranten. Na dit jaar werden er nog verschillende huizen geopend tot een totaal van 26 tot 1960.

Snel waren er verschillende roepingen, zodanig dat er tussen 1891 en 1899 reeds 4 geprofeste Belgische zusters kende, tussen 1900 en 1921 waren het er 32; tussen 1922 en 1943 waren er 128 professies, en tot 1960, onze *terminus ad quem*, spraken er nog eens 94 DMH hun geloften uit, met als totaal 258.²

Het huis van Kortrijk, gesticht in 1928, had als doel het openen van een kostschool voor jongens tussen 5 en 10 jaar en voor meisjes vanaf 5 jaar.³ Een interessante periode van het huis is de periode tussen 1942 en 1965. In 1942, namelijk, vormde het bestaande pensionaat en de vakantiekoloniewerking zich om tot een sociaal werk met een permanente koloniewerking onder de naam van "KOK" (*Katholiek Openluchtwerk Kortrijk*). Dit was erkend en gesubsidieerd door de publieke instelling het NWK (*Nationaal Werk Kinderwelzijn*). Het

¹ Op dit moment is er in Kortrijk, buiten een rusthuis voor zusters, een internaat, een school en een centrum dat kinderen en gezin onthaald en begeleidt in moeilijke omstandigheden (CKG)

² Informatie vanuit het Algemeef archief van de DMH, Rome.

³ Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1928.

KOK werd een permanente kolonie met school voor kinderen met een zwakke gezondheid.

Na 1965 schakelde men over naar de gewone internaatswerking voor kinderen en jongeren. De permanente kolonie, met zijn typische manier van werken om de groei van kinderen te bevorderen, was geen gepast antwoord meer op de educatieve noden van die tijd. In het naoorlogse tijdperk waren de sociale noden veel groter.

Een uitgebreid onderzoek naar de werking en de omschakeling van het werk, onder leiding en met de hulp van een leek, jw Lamoral, is helaas niet mogelijk door een gebrek aan schriftelijke bronnen uit die periode. Uit mondelinge getuigenissen blijkt dat Jw Lamoral bij het einde van de koloniewerking, wanneer ze zich teruggetrokken heeft, verschillende documenten heeft meegenomen. Deze konden niet meer gerecupereerd worden.

1. Korte geschiedenis voor 1942

De zusters van don Bosco kwamen in Kortrijk toe in de jaren van herstel en uitbreiding na de eerste wereldoorlog. De salesianen hadden een groot gebouwencomplex gekregen dat tot die tijd bewoond was geweest door de zusters van Barmhartigheid van Brugge, een congregatie die zich inzette voor psychiatrisch zieken, en waar een psychiatrisch ziekenhuis gevestigd was. Omwille van een tekort aan roepingen moesten de zusters dit werk te Kortrijk verlaten. Heel het complex werd verdeeld tussen de DMH en de salesianen. Het gebouw met de naam Sint Anna en de kapel Sint Anna werden toegewezen aan de zusters en het zogenaamde Sint Petrus gebouw, de boerderij en een kasteeltje waren voor de salesianen. Zo begon ieder zijn eigen werk aan weerszijden van een straatje.⁴ Het gehucht Sint Anna lag buiten de stad, midden in een landelijk gebied. Dankzij deze afgelegen ligging werd het huis gespaard van bombardementen tijdens de oorlog.

De eerste acht zusters van don Bosco kwamen toe op 11 juni 1928. Het doel was om een kostschool op te richten voor jongens en meisjes vanaf 5 jaar. Jongens konden tot hun 10 jaar blijven en meisjes tot 14 jaar. De jongens konden verder school lopen bij de salesianen. Er werd onmiddellijk ook een school gestart. De overste was zr Hortense De Ruyck⁵. In 1929 telde het werk reeds 71 internen, waaronder 57 jongens en 14 meisjes.⁶ In 1930 waren er 80 jongens en 25 meisjes, met steeds een meerderheid van jongens bleef. Na het bezoek van de inspecteur van het vrije onderwijs, kregen de zusters vanaf augustus subsidies voor de school.⁷

⁴ Plaatselijk archief te Kortrijk, Salesianen, schakel nr 1, lente 1978.

⁵ Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1928.

⁶ Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1929.

⁷ Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1930. «3 août: visite de deux inspecteurs; l'inspecteur officiel et l'inspecteur des écoles libres pour examiner les locaux destinés aux classes, afin d'obtenir de l'État un subside.

Vanaf 1931 wordt er vakantiekoloniewerking georganiseerd. In dat jaar kwamen er 40 kinderen.

2. De oorlog in België en de situatie in Kortrijk

Het algemeen offensief van de nationaal-socialisten op het westelijk front (Frankrijk, Nederland, België en Luxemburg) begon op 10 mei 1940. België werd aangevallen door het 6de leger van Reichenau, dat als voornaamste hindernis het fort van Eben Emael tegenkwam. De Duitse commandanten beslisten om de luchtmachtstroepen te gebruiken en dit werd voor het Belgische leger het ultieme vuurgevecht. Het fort was voorzien om te weerstaan aan conventionele aanvallen, maar niet aan parachutisten die op het dak gedropt werden, zodanig dat 85 soldaten volstonden om de Belgische verdediging te neutraliseren. Het fort was bemand door 1200 soldaten die weerstand boden aan de voortdurende aanvallen van de stuka (gevechtsvliegtuigen). De Belgische verdediging werd overrompeld door de vastberaden krachten van de nationaal-socialisten. België weerstond gedurende 18 dagen. Na het gevecht en de terugtrekking in Duinkerken, gaf België zich over op 28 mei 1940.

In deze moeilijke omstandigheden leefden er in België in 1940 76000 joden. In juni 1942 waren het er 57 500, waarvan er 25 557, ongeveer de helft, weggevoerd werden. 32 200 lukten er in om te overleven, ofwel 56% van de Joodse populatie in België.⁸

Kortrijk, daarentegen, bevindt zich dicht bij de grens met Frankrijk en is ook de stad waar de Engelsen geprobeerd hebben om de nazisten te stoppen. Tijdens de nacht van 23 mei 1940 lieten de Engelsen de bruggen over de rivier de Leie, ontploffen. De 24ste mei was er groot gevecht tussen de geallieerden (Belgen en Engelsen) en de nazi's. De stad werd verwoest en zo behaalden de 25ste mei de nazi's de overwinning.

In de kronieken van de DMH lezen we:

10 mei:

«Deze nacht hoorden we het geluid van de kanonnen. Bij het ontbijt vernamen we het nieuws dat de oorlog was uitgebroken en dat alle interne leerlingen onmiddellijk naar hun familie moesten gaan. Onze kinderen verlieten ons in twee groepen, vergezeld door 3 zusters en 1 postulante».⁹

Nadat de kinderen naar hun familie waren teruggekeerd, kwamen er op Sint Anna veel vluchtelingen aan vanuit het hele land. Elke dag kwamen er mensen aan en vertrokken er weer. Vanaf 21 mei leek het kalmer te worden en gingen de meeste vluchtelingen naar huis. Maar dan was er het grote bombardement en als bij wonder was er geen schade :

⁸ In het buurland Nederland, konden slechts 23,6 % van de Joden de oorlog overleven. Cfr. BRACHFELD SYLVAIN, *Ils ont survécu*, Bruxelles, Éditions Racine 2001, p. 196.

⁹ Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1940.

«Het was wel degelijk de H Maagd die ons huis een speciale bescherming bood, want op een afstand van ongeveer 3 kwartier is alles verwoest. De aanval die dag duurde verschillende uren en er werden verschillende kanonnen rondom ons huis tegelijk afgevoerd. Grote troepen Duitsers kwamen onze tuin binnen. Ze deden de deuren stuk waar ze niet binnen konden.»¹⁰

Tijdens de latere oorlogsjaren zal het huis van de DMH, op 16 mei 1944 getroffen worden door een obus van de verdediging. Ze sloeg in op een hoek van de het gebouw. Op dat moment waren er in de slaapzaal slechts twee jongens en een opvoedster. Een jongen verloor daarbij het leven.

3. Het ontstaan van het KOK

KOK is de afkorting van *Katholiek Openluchtwerk Kortrijk*. In september 1942 boden de heren, deken EH Jonckheere en oud-schepen Arthur De Taye, zich aan bij de zusters van don Bosco te Kortrijk. Arthur de Taye was voor de oorlog verkozen als schepen. Hij was lid van het ACW¹¹, een katholieke partij die vooral arbeiders vertegenwoordigde. Hij bleef schepen tot 1942. Op last van het militair Duits commando, die het effectief bestuur van de stad in de hand had, werd hij verwijderd van deze taak.¹² In 1940 werd hij verkozen tot voorzitter van het “Comité voor hulp aan behoeftige gezinnen”. Later werd het comité opgenomen in het comité “Winterhulp” (Winterhilfe).¹³ Het zijn de leden van deze organisatie die aan de DMH vroegen of ze bereid waren om kinderen in problemen te onthalen in Kortrijk. Omdat het huis niet in orde was, moest het huis aangepast en ingericht worden om hieraan te voldoen. Het minimale comfort op de slaapzaal, zoals lopend water ontbrak. Dankzij het comité konden er lakens en matrassen gekocht worden om aan eerste vorm van onthaal te kunnen organiseren.

Wat betreft het onderwijs voor de kinderen, waren er gediplomeerde leerkrachten nodig voor de school. De zusters beschikten zelf niet over zusters met de juiste diploma's. Er werd dan ook beslist om samen te werken met leken, aangezien er geen andere oplossing was. De religieuzen in die tijd verlangden eigenlijk om samen te werken met leken die intern waren en die op dezelfde visie hadden

¹⁰ Kronieken, Sint Anna Kortrijk 1940.

¹¹ Algemeen Christelijk Werkliedenbond.

¹² Intussen had ook de bezetter zijn steentje bijgedragen tot de ‘zuivering’ van het Kortrijkse schepencollege, door Alfred De Taye en Jules Coussens een ‘*Amtsverbot*’ op te leggen. Op 25 juni 1942 kregen beide schepenen het volgende bericht van de OFK Gent in de bus: ‘*Mit Ermächtigung des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich - Militärverwaltungschef - wird Ihnen auf Grund des §3 Absatz der Verordnung des Militärbefehlshabers über Ausübung öffentlicher Tätigkeit in Belgien vom 18 7 40 (Vo. Bl. Seite 131) mit sofortigen Wirkung Ihres Amtes als Schöffe der Gemeinde Kortrijk .*

¹³ In de kronieken van het huis lezen we dat Arthur de Taye zich aanbood als eerste schepen van de stad. In werkelijkheid is hij dat nooit geweest. Hij was de vierde schepen van de stad. Wanneer hij in september bij de zusters kwam, was hij reeds van zijn functie ontheven door de bezettende overheid. Waarschijnlijk bood hij zich aan vanuit het comité Winterhulp.

op educatief vlak. De samenwerking met leken kwam dan eerder voor vanuit een noodzakelijkheid omdat men zelf niet over het juiste personeel beschikte.

Op 27 september 1942 kwam Jw. Maria Philippe Lamoral aan.¹⁴ Uiteindelijk werkten er in de kolonie niet enkel leken, maar ook leken opvoedsters, en zo arriveerde op 10 oktober 1942 Juffrouw Julia Houssin. In de kronieken van dat jaar kunnen we lezen, dat ook de medewerksters op de kolonie zouden verblijven en dat ze als compensatie kost en inwonen kregen.¹⁵

Op 28 september vertrokken de kinderen uit Brussel die deelgenomen hadden aan de vakantiekolonie; de daaropvolgende dag, de 29ste september tekende men de aanwezigheid op van 135 kinderen uit Kortrijk, die geleden hadden onder de gevolgen van de oorlog, vooral een tekort aan voedsel.

De officiële instantie die de koloniewerking inspecteerde en controleerde was het NWK¹⁶. Het NWK werd in september 1919 opgericht onder de impuls van minister Henri Jaspar (1870 – 1939), en had als voornaamste doel de strijd tegen de kindermortaliteit. Het NWK gaf raadgevingen en consultaties inzake de voeding van de kinderen. In de landelijke gebieden bezocht een verpleegster de kinderen aan huis en gaf aanwijzingen en raadgevingen aan de moeders. Ze werd in haar werk ondersteund door een geneesheer. Buiten de verantwoordelijkheid voor deze consultaties gedurende de eerste levensjaren van het kind, waren zij ook verantwoordelijk voor de kolonies voor behoeftige kinderen. Ze controleerden deze kolonies en éénmaal erkend, wezen ze ook subsidies toe.

Gedurende de oorlogsjaren, onder de directie van Mw Yvonne Nevejean, zullen zij zich ook bekommeren om joodse kinderen. Mw Nevejean had een prominente rol binnen het verzet. Ze overtuigde verschillende verantwoordelijke personen van instituten van kinderen, zowel leken als religieuzen om clandestien kinderen op te vangen. Zelf verborg ze ook kinderen in de verschillende koloniewerkingen die ze onder haar hoede had.

Wat betreft het schoolse deel van de koloniewerking, dit viel onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van onderwijs.

4. Juffrouw Maria Lamoral, verantwoordelijke van de kolonie te Kortrijk

Maria Lamoral (1913 – 1998) was de jongste dochter van een vooraanstaande familie uit Kortrijk. Reeds op jonge leeftijd verloor ze haar moeder; haar va-

¹⁴ Cf Kronieken, Sint Anna, Kortrijk, 1942. «Il faut chercher des maîtresses car ses enfants doivent avoir l'instruction. Pour monter les dortoirs l'œuvre nous aide en nous envoyant des matelas, de draps de lit et couvertures. On installe de l'eau courante dans les dortoirs et quelques douches dans les cabines des bains. Toutes ses préoccupations ne vont pas sans difficultés, mais on se fait courage en visant le grand bien qui pourra se faire après».

¹⁵ Kronieken 1942, 10 oktober: «Aujourd'hui est arrivée Melle Julia Houssin. Elle vient come monitrice de la colonie et reste les jours de la semaine. Le dimanche, elle le passe chez elle. Conditions d'acceptation: la nourriture et le logement».

¹⁶ NWK: Nationaal Werk voor Kinderwelzijn.

der was verzekeringsmakelaar. Ze was een intelligente jonge vrouw, die gestudeerd had aan het “OLV van Vlaanderen” instituut te Kortrijk. Ze had geen sterke gezondheid, maar haar fysieke zwakheid belette niet dat ze een onafhankelijk en actief leven leidde op cultureel of sociaal vlak. Haar vader leerde haar autorijden, ze werd zijn chauffeur die hem naar zijn klanten voerde. Op die manier leerde ze ook zijn cliënten kennen en vergrootte ze haar kennissenkring.

Haar schoonbroer, de heer G. Rodenbach, een gekend industrieel van Kortrijk, bracht haar in contact met het Winterhulp comité, dat toen geleid werd door de deken E.H. De Jonckheere en de Heer De Taye. Ze werd de secretaresse van het comité. Met toestemming van de zusters, werd haar de verantwoordelijkheid van de kolonie in 1942 toevertrouwd. Dankzij haar relaties met belangrijke personen uit de omgeving kon zij een sterke impuls aan het werk geven.

Op 26 maart 1944 werd de stad Kortrijk getroffen door een zwaar bombardement.¹⁷ Het huis van de zusters bleef als bij wonder gespaard. Het ouderlijk huis van juffrouw Lamoral daarentegen werd helemaal verwoest en haar vader verloor het leven bij het bombardement.¹⁸ Jw Lamoral verhuisde toen naar het

¹⁷ http://www.ethesis.net/kortrijk_collaboratie/deel3 .MAYER RUBEN, *Tussen bevolking en bezetter, tussen collaboratie en verzet. Gemeentebesturen tijdens de tweede wereldoorlog: Kortrijk en Rollegem 1940 – 1944*, Katholieke Universiteit Leuven, Scriptie Academiejaar 2001 – 2002. In 1944 werden de bombardementen nog opgevoerd, de sirenes loeiden bijna dagelijks en het openbare leven viel langzaam aan stil. Op Passiezondag, 26 maart 1944, stortten naar schatting 300 bommenwerpers zich op Kortrijk. Het resultaat: meer dan 200 doden, honderden vernielde en duizenden beschadigde woningen. Er was een gigantische lucht oorlog aan de gang boven België en Kortrijk werd daar één van de grootste slachtoffers van. De stad ging over tot de planning en constructie van betonnen schuilplaatsen en loopgraven om de bevolking beter te kunnen beschermen. De Kortrijkzanen zelf trokken 's avonds in grote aantallen de stad uit om de nacht door te brengen in de minder bedreigde randgemeenten. De bouw van de schuilplaatsen liep niet van een leien dakje, want de schaarste aan grondstoffen was groot. De loopgraven werden echter in een razendsnel tempo aangelegd, zelfs nog vóór de toelating van de hogere overheid hiervoor verkregen werd. De grote vrees voor nieuwe aanvallen op korte termijn bleek helaas gewettigd: op 21 juli 1944 werd Kortrijk naar het stenen tijdperk gebombardeerd. Twee bijzonder zware aanvallen volgden op elkaar en legden 2/3de van de stad in de as. Maar liefst 23 brandweerkorpsen en 26 ploegen voor passieve luchtbescherming van naburige gemeenten moesten de Kortrijkse hulpdiensten komen versterken. Opnieuw vielen bijna 200 doden en de materiële schade was enorm: het stationgebouw en de Grote Hallen waren zelfs met de grond gelijk gemaakt. Een normaal bestuur van de stad was niet meer mogelijk en tot lang na de bevrijding was het improviseren geblazen om de talrijke geteisterde inwoners van voedsel, medische hulp, kledij en een onderkomen te voorzien

¹⁸ Kronieken Sint Anna , Kortrijk, 26 maart 1944: «Dimanche de la passion: vers 9 heures du soir la ville de Courtrai est victime d'une bombardement terrible. Nos enfants étaient couchés , ils sont descendues dans le couloir en bas, assez calmement malgré les secousses effrayantes et les éclairs répétés. Ils priaient avec grande ferveur, inventant eux-mêmes des invocations à Marie Auxiliatrice et à Don Bosco. Nous sommes visiblement protégées. Les bombes sont tombées autour de notre hameau, même ici sur la grande route à cinq minutes de notre maison. Il n'y a que quelques carreaux cassés chez nous. Mais en ville, quel pénible désastre ! Des rues entières détruites avec toutes les maisons, plusieurs

huis van de zusters en ze zal daar blijven tot 6 oktober 1965. Er werden twee ruimtes tot haar beschikking gesteld..

Reeds vanaf het begin toonde deze weldoenster een grote openheid voor het preventief systeem dat als opvoedingsmethode gebruikt werd door de zusters. Omdat ze zelf had geleden onder het vroegtijdig overlijden van haar moeder, was ze gevoelig voor de noden van de kinderen die hun familie moesten achterlaten om naar de kolonie te komen. Ze werkte steeds meer intenser samen met de zusters, zodanig dat ze zelfs in 1948 (van 5 augustus tot 3 september) Turijn bezocht samen met zr Jeanne Miller. Ze had ook een ontmoeting met de algemene raad.

Juffrouw Lamoral hield zich ook bezig met de vorming van de zusters en het lekenpersoneel en zorgde ook voor boeken. Voordat ze toekwam beleefden de zusters hun missie in een min of meer gesloten wereld, terwijl ze de “wereld” naar binnen bracht, in de zin dat ze de zusters aanmoedigde om zich te openen voor sociale veranderingen, op een moment waar de Kerk en het religieus leven een verdedigende houding aannemen als gevolg van de snelle veranderingen, dikwijls begrepen als haaks op de mentaliteit en de principes van de katholieken.¹⁹

Tijdens de oorlog, onthaalde het werk van St. Anna, niet zonder gevaar, joodse kinderen. Vanuit Hongarije kwamen er ook drie katholieke jongeren, van wie de ouders alles verloren hadden onder het communistisch bewind. Vanuit Nederland kwam er een groep vluchtelingen als gevolg van toenemende bombardementen. En in 1953 wanneer de dijken doorbraken in Nederland, opende juffrouw Lamoral de poorten van het huis voor een groep Nederlandse jongeren.

In 1965 verliet Jw Lamoral het huis van de zusters en ging ze terug wonen in de stad. Veel werd daar niet rond geschreven en in de kronieken lezen we enkel hetvolgende: «Vertrek van jw Lamoral, die zich sinds 1942 ingezet heeft voor het goed van de kolonie».²⁰

5. Het comité “Winterhulp”

In Kortrijk bestond er reeds vanaf het begin van de oorlog een comité ter ondersteuning van gezinnen in problemen. Het was een initiatief van de gemeenteraad met als voorzitter de schepen, Arthur De Taye. Reeds op 25 mei 1940 werd er beslist om economische hulp te geven aan die gezinnen die tijdens de oorlog daar nood aan zouden hebben. Er werd een lijst opgesteld van behoeftige gezinnen en zorgden ervoor dat ze de nodige hulp konden ontvangen.

Vanaf juli 1940 werd er op verschillende plaatsen soep uitgedeeld, die uitge-

couvents inhabitables, les victimes, sous les ruines, sont nombreuses. La maison de notre grande Bienfaitrice, Melle Lamoral est détruite de fond en comble, elle n'a absolument plus rien, son pauvre papa était au lit, elle l'a retrouvé sans membres dans son matelas».

¹⁹ Getuigenis van zr Rika Maertens, 2006.

²⁰ Kronieken Sint Anna Kortrijk, 1965.

deeld werd tegen een kleine vergoeding van 1 frank per liter. Elke dag werd er 10000 liter soep gekookt, die in de scholen verdeeld werd.

Vanaf oktober sloot dit lokale comité aan bij het “Winterhulp”comité. Niet-tegenstaande de Duitse origine van deze beweging, kende die in België een groot succes. Alle voedsel dat aangeslagen werk, mocht men gebruiken om aan het volk uit te delen. Tijdens de periode van de bezetting, verdeelde men 6.002.541 porties soep om tegemoet te komen aan de grote armoede.²¹

Om deze ondersteunende activiteiten te kunnen uitvoeren vroeg het comité de samenwerking aan de DMH. Reeds tijdens het begin van de permanente kolonie, onthaalden de zusters kinderen tijdens de vakantie voor een korte periode. In juli 1942 waren er 210 kinderen waarvan er 66 gestuurd waren door het comité “winterhulp”.²²

6. De organisatie van de kolonie van Sint Anna

St. Anna was een schoolkolonie, waar men voorrang gaf aan kinderen met een zwakke gezondheid als gevolg van de oorlogstoestanden. Vooral in de steden zoals Kortrijk, Antwerpen en Brussel hadden de dokters veel jonge risicopatiëntjes. Mits een goedkeuring van de mutualiteit konden ze deze kinderen naar de kolonies sturen die erkend waren door het NWK.²³ De mutualiteiten waren sociëteiten van wederzijdse ondersteuning. Elke politieke partij had zijn eigen mutualiteit: socialisten, katholieken en liberalen. Vanaf 1945 waren alle arbeiders en werknemers verplicht om zich aan te sluiten bij een mutualiteit.

Om in een kolonie, dus ook in deze van Sint Anna, te kunnen aanvaard worden had men een toelating van de Mutualiteit nodig. Met een medisch rapport dat aangaf dat het kind zwak was kon men dan naar een kolonie gaan in internaatsverband.

Een kind kon ten minste drie maand in de kolonie verblijven. Er waren per jaar vier periodes:

januari – maart
 april – juni
 juli – september
 oktober – december.

Tussen twee periodes in konden de kinderen gedurende een week naar hun familie gaan. Niet iedereen, echter, kon omwille van sociale redenen naar huis keren.

²¹ http://www.thesis.net/kortrijk_collaboratie/deel3. MAYER RUBEN, *Tussen bevolking en bezetter, tussen collaboratie en verzet. Gemeentebesturen tijdens de tweede wereldoorlog: Kortrijk en Rollegem 1940 – 1944*, Katholieke Universiteit Leuven, Scriptie Academiejear 2001 – 2002.

²² Cf Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 1942.

²³ Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. Opera Nazionale per il benessere del bambino.

Het uurrooster van de school was aangepast aan de gezondheid van de gasten. Na de Eucharistie waren er 20 minuten gymnastiek, gevolgd door de lessen, liefst in open lucht. Na de maaltijd ging iedereen rusten waarna er weer 30 minuten geturnd werd. In de namiddag onderhielden de opvoedsters de kinderen met spelen of werd er gewandeld. Vervolgens was er het vieruurtje en daarna was er weer les tot 18 uur. Dit programma was goedgekeurd door de inspecteur van het onderwijs.

Het medisch aspect ontbrak niet. Dokter Vandeputte was de arts verbonden aan de kolonie. In de beginperiode van de koloniewerking kwamen er longspecialisten, die aanvankelijk een rx-apparaat meebrachten. Later zal de kolonie zelf over een apparaat beschikken wat de controles aangenamer maakten. Met de hulp van het Winterhulpcomité en nog later door de subsidies van het NWK, konden er vier maaltijden per dag voorzien worden. Na de oorlog had de kolonie zelfs een eigen tandartsenkabinet ter beschikking.

De activiteiten zoals de wandeling van de kinderen waren niet enkel in de onmiddellijke omgeving, maar na de oorlog konden groepen zelfs met de autobus naar de zee gaan.

Ook aan feesten was er geen gebrek: Sinterklaas, zoals de gewoonte is in België, werd elk jaar met de grootste plechtigheid gevierd. Reeds in het eerste jaar van de kolonie lukte men erin om een klein feestje, in aanwezigheid van de weldoeners, te organiseren. Volgens de kronieken was iedereen tevreden.

Gewoonlijk waren er gedurende het schooljaar groepen van 220 kinderen en jongeren aanwezig. Tijdens de vakanties kon men er 330 kinderen tellen die van over het gehele land kwamen. De eerste groep kwam van Kortrijk zelf, daarna voegden er groepen toe afkomstig vanuit Limburg. Van de stad Antwerpen kwam er een groep van 180 onder de leiding van EH Van Camp en zijn zus die ook verpleegster was. Vanuit Oostende kwam er een groep kinderen die vooral nood hadden aan rust.

Het ritme van de koloniewerking was verschillend van het gewone onderwijs, want er moest ruimte zijn voor rust, gymnastiek om de gezondheid te versterken. Daarom duurden de lessen tot 's avonds. De school werd gesubsidieerd vanaf 1 mei 1943 (eerst 5 klassen, daarna de andere) en zo kregen de leerkrachten ook het aangepaste loon. Gedurende lange tijd verbleven de leerkrachten ook intern om tegemoet te kunnen komen aan de eisen van het werk. Tijdens het schooljaar 1943-'44 werkten er in de verschillende klassen twee gediplomeerde zuster leerkrachten en 7 lekenleerkrachten.

Na de oorlog, met de geleidelijke verbetering van de economische toestand, verbeterden ook de levensomstandigheden van de kinderen, en was er geen nood maar aan de typische werking van de kolonie met een verblijf van drie maanden. En men stelde nu bij de kinderen veel meer problemen van sociale aard vast. Er waren niet zozeer fysieke problemen aan de oorsprong maar eerder moeilijke familiale en sociale omstandigheden. De zusters onthaalden steeds meer kinderen op basis van gewone internaatswerking. Volgens het controlerend orgaan van de kolonie, het NWK, mochten deze kinderen de lessen niet samen krijgen met de zieke

kinderen. En zo schakelden de zusters in 1965 over naar de internaatswerking, en veranderden ze de fysionomie van de werking volgens de noden van de tijd.

7. Vorming van het personeel

De DMH, gesteund door Jw. Lamoral, hielden zich bezig met de vorming van de zusters en van de lekenopvoedsters, die vanuit het hele land kwamen om in het KOK te werken. Het waren jonge meisjes, meestal zonder diploma maar gemotiveerd om met kinderen te werken. De meesten onder hen kwamen van de scholen die de zusters hadden te Lippelo, Groot-Bijgaarden en Gerdingen. De opvoedsters deden assistentie bij de kinderen op de speelplaats, buiten, in de slaapzaal en in de refter. Elke maand werd er een opvoedend thema aangebracht. Op die manier kon men een intense samenwerking tussen religieuzen en lekemedewerkers realiseren en deelden ze dezelfde opvoedende methode en waarden. De conferenties over het preventief systeem werden genomen uit *Le confrère Salésien*,²⁴ een handboek geschreven door de gewaardeerde don Scaloni.²⁵ In de kronieken van 24 november 1942 staat er geschreven: «De overste gaf een commentaar over het preventief systeem, genomen uit het boek “Le jeune confrère Salésien”»; 24 oktober 1942: «Conferentie over het preventief systeem»; 22 december 1942: «Conferentie over het preventief systeem, genomen uit het boek “Le confrère Salésien”»; 10 september 1957: «De overste legt uit hoe belangrijk het is om het preventief systeem toe te passen bij de kinderen van de kolonie»; 26 september 1957: «Conferentie over de vreugde in de opvoeding». Vanaf 1942, het jaar van de transformatie in het werk, merkt men de bekommernis van de overst op om de geest en de methode van het preventief systeem door te geven ook aan de nieuwe leken medewerksters.

Soms werden er externe personen gevraagd om een vormend onderwerp door te geven. Zo kwam bijvoorbeeld dhr Moerman, inspecteur van het onderwijs, een conferentie geven aan de leerkrachten van de kleuter en de lagere school over de houding van de kinderen binnen en buiten de klas.²⁶

De opvoedsters, religieuzen en leken, namen ook deel aan vormingen georganiseerd door andere religieuzen. Dit toonde een openheid naar anderen op hun werkterrein. En er was ook de invloed van Jw. Lamoral, een ontwikkelde vrouw met heel wat mogelijkheden. Zo bracht ze de zusters met haar auto naar Brugge, om een cursus pedagogie te volgen. Ze bracht ook nuttige boeken mee. In de kronieken van 23 september 1957 lezen we: “zr Rika [Martens] en zr Agnes [De-raeve] vertrokken naar Brugge, waar ze zullen blijven tot woensdag om het examen pedagogie af te leggen van een cursus die ze het voorbije jaar volgden.”²⁷

²⁴ Kronieken, Sint Anna Kortrijk, december 1942.

²⁵ Cf SCALONI Francesco, *Manuel des jeunes confrères qui débutent dans l'Apostolat Salésien*. Fr. Scaloni, prêtre de dom Bosco, Liège 1910.

²⁶ Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 19 december 1949.

²⁷ Kronieken, Sint Anna Kortrijk, 23 september 1957.

Voor de kinderen huurde ze films om de vrije tijd op een aangename manier in te vullen.

In 1957 organiseerde men in huis een cursus in animator voor de opvoedsters. Gedurende een periode van acht weken was er elke maandagavond vorming. Deze cursus werd georganiseerd door een katholieke organisatie onder leiding van een priester. Het doel was om de buitenschoolse activiteit kwalitatief te verbeteren. In het jaar 1958 werd de cursus opnieuw gegeven. Het jaar daarop zullen de salesianen samen met de zusters deze cursus zelf organiseren, ze werden erkend door de overheid en de cursisten kregen een wettelijk certificaat.

In 1956 besliste jw. Lamoral om een documentaire te maken over de werking van de kolonie om meer publiciteit te geven aan het werk.²⁸

8. De verborgen joodse kinderen in de kolonie

Verschillende katholieke instituten, zowel scholen als sociale instellingen, hielden gedurende de tweede wereldoorlog joodse kinderen verborgen. Deze kinderen ontvingen gewoonlijk een valse naam. In Kortrijk, St. Anna, waren er 11 kinderen. Zr. Agnes Deraeve, op dat moment leke-leerkracht op de school, getuigt dat ze had horen vertellen dat er incognito joodse kinderen aanwezig waren. Om alle mogelijke problemen te vermijden werd dit nieuws voor het personeel en medewerkers verborgen gehouden.

De organisatie in België voor deze noodtoestand bestond uit verschillende personen of organisaties: bisschoppen, Pater Bruno Reynders (benedictijn), maar ook het NWK onder het voorzitterschap van Mw Yvonne Nevejean. In het boek over pater Bruno Reynders is zijn samenwerking met vele katholieke instituten gestaafd, onder hen vinden we ook de zusters van Bon Bosco te Kortrijk.²⁹ De meeste kinderen in de kolonie van Kortrijk werden gestuurd door pater Bruno Reynders in samenwerking met Mw Yvonne Nevejean. Eén jongen, Izbicki Henri, werd rechtstreeks door zijn familie gestuurd..

De namen van de joodse kinderen die gekend zijn waren: Buchwalter Alphonse (Alphons Van Hoof), Buksbaum Ignace, Dutkiewicz Jozef, Fisseler Leon, Florman Henri, Izbicki Henri (Jacobs Henri), Kirsch Manfred (Kint Marcel), Olszyn Henri (Olbrechts Henri), Schreiter Oscar, Wallach Kurt (Leroy Pierre), Zylberminc Paul (Silvers Paul)³⁰. Een getuigenis van Paul Zylberminc in het boek over Padre Reynders bewijst zijn aanwezigheid te Kortrijk:

«[...] peu après cette première rencontre, le Père Bruno, toujours vêtu de sa robe brune, m'escorta moi et deux autres garçons, de Bruxelles a Courtrai. Nous primes le train et, de Courtrai, nous gagnâmes un village proche où se trouvait

²⁸ Una copia su video e dvd è nell'archivio della casa di Kortrijk, Sint Anna. La regista o la produzione del film non sono più conosciuti.

²⁹ BLUM JOHANNES (a cura di) *Resistance, Père Bruno Reyners, juste des nations*, Les Carrefours de la cité, juin 1993.

³⁰ BRACHFELD SYLVAIN, *Ils ont survécu*, Editions Racine, Bruxelles 2001, p. 218.

un couvent. Il s'agissait du couvent des Sœurs de Don Bosco qui abritait une école pour les garçons de familles défavorisées. Notre voyage fut tout à fait normal. Je portais maintenant un nom flamand, Zegers. Le Père Bruno nous avertit de tout faire pour éviter d'attirer l'attention. Il nous raconta une histoire qui devrait nous servir de couverture. Nous étions des enfants sous-alimentés venant de la ville allant se refaire une santé au couvent des Sœurs de Don Bosco. En dépit de toutes ses précautions, l'éventualité d'être découverts subsistait. J'étais convaincu que nous étions épiés par des Nazis soupçonneux traînant des gares mais l'assurance tranquille du Père Bruno m'apporta la sécurité qui me manquait. Après un bref séjour au couvent de Don Bosco, les «enfants de la ville» furent conduits vers une autre école de Sœurs, afin de ne pas éveiller les soupçons de la population locale. Cette école était plus grande». ³¹

Niemand van deze kinderen werd ontdekt of gevangen tijdens hun verblijf te Kortrijk. We weten dat ze een valse naam kregen, dat ze alles deden zoals de anderen kinderen ook de religieuze praktijken, behalve de communie en de biecht. Pater Bruno Reynders heeft al zijn persoonlijke notities over de kinderen kunnen bewaren. Zo lezen we dan ook bij Oscar Schreiter dat de zusters vroegen om hem terug te nemen na enkele maanden omwille van zijn "slecht voorbeeld". Waarschijnlijk was het risico te groot omwille van zijn gedrag.

Vier jongens bleven slechts één maand; één jongen verbleef er enkele maanden. Ze kwamen allemaal toe op het einde van 1943 tijdens de maand september of oktober.

Na de oorlog kon iedereen terugkeren naar zijn familie of vermoedelijke verwanten. Volgens een getuigenis van een opvoedsters, werden de ontmoetingen tussen ouders en kinderen met de nodige voorzichtigheid benaderd:

«Op een dag waren we op stap en in de kerk van Aalbeke kwam een man naar de groep. Hij sprak een jongen aan en zei met een Duits accent: "Mijn kleine Isi, mijn kleine Isi". De jongen begreep niet goed wat er gebeurde. De overste zei: "Waarschijnlijk is het de vader, maar de jongen moet met ons terugkeren". Dan vertelde de man in een mengeling van Frans en Duits dat hij naar Kortrijk was gekomen om zijn zoon te zoeken. Teruggekeerd in het huis van Kortrijk, werd de situatie samen besproken, de documenten werden bestudeerd en dezelfde avond keerde de kleine Isi terug naar huis».

Besluit

Tijdens de tweede wereldoorlog transformeerde het werk van de dmh te Kortrijk zich in een kolonie voor achtergestelde kinderen om een antwoord te kunnen geven aan de noden van de tijd. Deze werking bleef trouw aan het preventief systeem als opvoedingsmethode. De kolonie werd erkend door de staat en ontving zo ook een financiële ondersteuning. Zowel tijdens als na de oorlog

³¹ BLUM JOHANNES (onder redactie van) *Resistance, Père Bruno Reyners, juste des nations*, Les Carrefours de la cité, juin 1993, p. 251.

verbleven veel kinderen in de kolonie te Kortrijk, dat ook na de oorlog zijn werking voor kinderen in moeilijke levensomstandigheden verder zette. Een typisch maar voor die tijd niet altijd zo evident kenmerk was de sterke samenwerking tussen er religieuzen en veel leken opvoedsters en leerkrachten, die daar te werk gesteld waren en zo de kans kregen te ervaren dat het de moeite waard loonde om zich in te zetten voor de opvoeding. Verschillende meisjes die meewerkten in de kolonie en daar de salesiaanse opvoedende stijl mochten ervaren en beleven, hebben daar hun roeping gevonden en traden binnen in het instituut van de DMH.

De kolonie (KOK) werd sterk geleid door Juffrouw Lamoral. De school had steeds een zuster als directie, die sterk moest samenwerken met deze weldoenster die ook woonde in de religieuze gemeenschap. In 1965 schakelde de koloniewerking over naar een internaat en keerde daarmee terug naar haar oorspronkelijke werking.

In 1983 begonnen de zusters ook met een nieuw sociaal werk voor kinderen in problemen (KOC). Naast de internaatswerking waren er grote sociale noden die vroegen om een specifieke educatieve aanpak. Het KinderOpvangCentrum ontving kinderen tussen 2 en 14 jaar. In 1996 kende ook dit werk weer een transformatie en werd de nadruk nog sterker gelegd op de ondersteuning en de begeleiding van de families zelf. Onder de naam CKG (centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning) zet het huis van Kortrijk zich in om 65 kinderen en hun families te onthalen naast het internaat dat 56 meisjes en jongens herbergt.